

KSZTAŁCENIE NAUCZYCIELI GEOGRAFII DLA SZKÓŁ OGÓLNOKSZAŁCĄCYCH I ZAWODOWYCH

Rozwój geografii jako nauki oraz przemiany, jakim uległa ona pod względem metodologicznym w krajach socjalistycznych, zadania kształcące i wychowawcze, jakie geografia ma do spełnienia w szkole, oraz trudności metodyczne, jakie nauczyciel musi przezwyciężyć w nauczaniu tego przedmiotu, wysuwają potrzebę bardzo wnikliwego i starannego przygotowania przyszłego nauczyciela geografii zarówno od strony naukowej, jak i metodycznej, tudzież wychowania go na dobrego, pełnego entuzjazmu pedagoga.

Wychodząc z powyższych założeń należy postulować, by przyszły nauczyciel geografii był szkolony do zawodu nauczycielskiego, by otrzymując rzetelne wykształcenie naukowe posiadał równocześnie specjalne przygotowanie zawodowe. Podobnie jak nie będzie dobrym leśnikiem jedynie dobrze wykształcony botanik, tak samo nie będzie dobrym nauczycielem geografii posiadający tylko naukowe wykształcenie geograf. Nie wystarczy także praktyka nie podbudowana specjalnymi teoretycznymi studiami.

Wydaje się również, że nauczyciel geografii, jeśli chodzi o naukowe podstawy, powinien mieć wyższe przygotowanie geograficzne. Wykształcenie owo powinno być jednakowe dla wszystkich nauczycieli uczących zarówno w szkołach podstawowych, jak i w liceach. Ta sama bowiem rzetelna wiedza geograficzna potrzebna jest dla wszystkich klas, różny jest tylko jej zakres i stopień generalizacji i różny sposób podania, jeśli ma być zrozumiana przez uczniów.

Kształcenie nauczycieli geografii nawiązywać musi do zadań i potrzeb szkoły jako warsztatu przyszłej ich pracy. Założenia zatem naukowo-dydaktyczne i wychowawcze programu szkoły ogólnokształcącej muszą być w programie szkolenia nauczyciela w pełnym zakresie uwzględnione.

Dobór wiedzy geograficznej, zdobywany w czasie studiów, musi być zgodny z założeniami geografii jako nauki, ale musi także odpowiadać wymaganiom programów szkolnych. Przygotowanie do nauczania geografii wyklucza zatem wąską specjalizację, postuluje zaś wszechstronność w opanowaniu dyscyplin geograficznych, ze szczególnym uwzględnieniem problematyki ważnej w szkole. Student musi przyswoić sobie rzetelną wiedzę we wszystkich dziedzinach geografii, musi poznać metody badawcze geografii zarówno fizycznej, jak gospodarczo-społecz-

nej, prowadzące do wykrywania i poznawania jej praw naukowych.

Doświadczenie i praktyka wykazują, że wąski specjalista niezdolny jest do zawodu nauczycielskiego, bo nie zna całości geografii. Wybitni studenci najwyższych lat studiów uniwersyteckich, specjalizujący się w zakresie geografii fizycznej, prowadzący w ramach ćwiczeń z metodyki nauczania geografii lekcje próbne, nie dają sobie rady ani od strony naukowej, ani od strony metodycznej, z tematem lekcji z zakresu geografii gospodarczej.

Geografia to ogrom wiedzy o ziemi, wiedzy ciągle rozwijającej się. Niepodobniestwem jest całą tę wiedzę przekazać w szkole młodzieży; należy zatem wybrać z niej tylko zagadnienia podstawowe. Nauczyciel, specjalista w wąskim dziale geografii, mając do czynienia w swej specjalności z olbrzymią ilością różnych zagadnień, nie zawsze potrafi wybrać spośród nich istotne, gubi się w szczegółach, które są ważne dla rozwoju nauki, nie mają jednak istotnego znaczenia w geografii szkolnej. W zakresie zaś pozostałych dyscyplin geograficznych ma on poważne braki, które utrudniają mu poprawne i właściwe dla nauki szkolnej ujęcie problematyki geograficznej.

Nauczyciel geografii musi rzetelnie poznać wszystkie działy geografii, musi znać i rozumieć zagadnienia z geografii astronomicznej, im bowiem ze względu na ich rolę w ugruntowaniu naukowego światopoglądu poświęca się w szkole wiele czasu. Duży nacisk położono również w programach już od najniższych klas na znajomość mapy, na ćwiczenia z topografii. Istnieje więc konieczność opanowania przez nauczyciela metod zdjęcia terenowego, zasad konstrukcji mapy, znajomości głównych projekcji kartograficznych, ich zastosowania i różnych metod przestrzennego ujmowania zjawisk. W czasie studiów musi przyszły nauczyciel zaznajomić się również z elementami geologii, musi poznać podstawy morfologii, hydrografii, biogeografii. Niezbędna jest dla nauczyciela w jego pracy szkolnej rzetelna znajomość praw klimatologii oraz metod obserwacji meteorologicznych i sposobów ich opracowania. Dla potrzeb szkoły musi też nauczyciel dobrze opanować zasady geografii gospodarczo-społecznej, musi poznać jej nauki pomocnicze, a więc historię geografii, w szczególności zaś odkryć geograficznych, ekonomię, statystykę, etnografię, w ramach zaś wykładu i ćwiczeń z geografii gospodarczej przyswoić sobie także zasadnicze pojęcia z technologii przemysłowej i rolniczej.¹⁾ Geografia gospodarcza jest w programach szkolnych szeroko uwzględniona jako naturalny wyraz tendencji do wprowadzenia młodzieży w rozumienie współzależności sił i procesów przyrodniczych oraz ekonomiczno-społecznych, do zrozumienia praktycznych zadań budownictwa socjalistycznego, przekształcającego środowisko geograficzne dla zaspokojenia potrzeb społeczeństwa.

Najważniejszym jednak działem geografii w naukowym przygotowaniu przyszłego nauczyciela winno być gruntowne opanowanie geo-

¹⁾ W programach wyższej szkoły pedagogicznej historia geografii i odkryć geograficznych włączona jest do wykładów „Wstępu do geografii”. Statystyka występuje w ćwiczeniach „Metody statystyczno-graficzne w geografii”, ekonomia i etnografia stanowią samodzielne wykłady, dostosowane jednak do potrzeb geografii.

grafii regionalnej, tak fizycznej jak i gospodarczej.

W dotychczasowych wyższych studiach geograficznych, zwłaszcza uniwersyteckich²⁾, stała ona raczej na uboczu, programy geografii skierowane były głównie ku rozwiązywaniu problemów geografii ogólnej. Tymczasem geografia regionalna stanowi główny zrąb nauczania geografii w szkole ogólnokształcącej. Na konieczność rzetelnego jej opanowania należy położyć szczególny nacisk. W niej bowiem schodzą się niejako wszystkie nauki geograficzne w ujęciu przestrzennie ograniczonym, jest ona syntezą nauk geograficznych, zarówno kierunku przyrodniczego, jak i gospodarczo-społecznego. Na konkretnych przykładach z geografii regionalnej realizuje nauczyciel wartości wychowawcze geografii. Bez rzetelnego i gruntownego opanowania geografii regionalnej, fizycznej i gospodarczo-społecznej nauczyciel nie potrafi spełnić swego zadania, braki zaś w tej dziedzinie bardzo dotkliwie mogą się odbić na wynikach nauczania, zwłaszcza na znajomości mapy, lokalizacji szczegółów topograficznych oraz na ich nazewnictwie, itp.

Należy zaznaczyć, że podane wyżej dyscypliny geograficzne w programie szkoły ogólnokształcącej nie występują oddzielnie, lecz w ścisłym z sobą powiązaniu. Dlatego też w uczelni kształcącej nauczycieli dyscypliny te, chociaż będą oddzielnie wykładane ze względu na konieczność ich głębszego ujęcia przez specjalistów, powinny być ze sobą z h a r m o n i z o w a n e i s k o r e l o w a n e. Tok organizacji nauczania powinien tworzyć pewną całość, naukowe kształcenie zaś musi być ujęte w system oparty o szczególnie przepracowane programy. Zdając sobie z tego sprawę na podstawie dotychczasowych kilkuletnich doświadczeń szczegółowe programy opracowano dla wszystkich wykładanych w WSP dyscyplin³⁾.

Omawiając plan przedmiotów, wykładanych w wyższej uczelni kształcącej nauczycieli geografii, należy zauważyć, że ze względu na konieczność oparcia nauczania o zdecydowany marksistowski światopogląd należy przewidzieć w planie wykład omawiający historię doktryn filozoficznych oraz wykład o historii kierunków geograficznych. Wykłady te ułatwiałyby studentowi zrozumienie przemian metodologicznych w dziedzinie geografii w krajach socjalistycznych.

W szkole kształcącej nauczycieli geografii nie może oczywiście zabraknąć wykładów z zakresu pedagogiki, historii wychowania, psychologii pedagogicznej i metodyki nauczania geografii. Zwłaszcza znajomość psychologii jest potrzebna nauczycielowi, gdyż na niej opieramy wykład metodyki geografii, w szczególności analizę procesu nauczania.

Metodykę geografii należałoby zaliczyć raczej do dyscyplin geograficznych. Jako nauka badająca proces nauczania geografii, ustalająca jego prawidłowość i wytyczająca drogi prowadzące do podniesienia poziomu nauczania tego przedmiotu, powinna ona być w uczelni kształcącej

²⁾ W programach wyższych szkół pedagogicznych geografia regionalna jest bardzo szeroko uwzględniona. Zob. Programy WSP.

³⁾ Zob. Programy wyższych szkół pedagogicznych (Projekt) Kierunek studiów Geografia. Wyd. Min. Ośw. Warszawa 1953 (zeszytów 28).

kadry nauczycieli-geografów przedmiotem przewodnim wśród innych wykładanych przedmiotów geograficznych. Powinna ona kształtować zawodowe nawyki i umiejętności przekazywania i popularyzowania wiedzy geograficznej wśród wychowanków. W zakresie metodyki nauczania geografii powinny być w uczelni wypracowane metody naukowo-badawcze obserwacji procesu nauczania oraz prowadzone badania zmierzające do wykrycia praw tego procesu i sformułowania tą drogą zasad nauczania geografii. Warsztatem pracy metodyka, polem dla przeprowadzania eksperymentów oraz miejscem próbnych lekcji studenta winna być szkoła ćwiczeń. Organizacja zatem nauczania geografii, wyposażenie szkolnej pracowni geograficznej, obsada personalna kierownictwa praktyki pedagogicznej studentów w szkole ćwiczeń winny być uzgadniane z rektoratem uczelni oraz z prowadzącym zajęcia z metodyki. Zapewni to metodykowi, a za jego pośrednictwem także uczelni, stały kontakt ze szkołą, z jej potrzebami. Zagadnienie szkoły ćwiczeń, podobnie jak i ciągłej praktyki pedagogicznej studentów, to jednak oddzielny rozdział w kształceniu i wychowywaniu nauczycieli.

Założenia dydaktyczne programu geografii w szkole ogólnokształcącej, wymagają nie tylko właściwego doboru przedmiotów, lecz także szerokiego uwzględnienia swoistej organizacji nauczania w uczelni kształcącej przyszłych nauczycieli geografii.

Wśród przedmiotów wykładanych, jak wyżej zaznaczono, muszą znaleźć się przedmioty pedagogiczne. Przedmioty te wykładane na każdym roku już od I r. studiów wprowadzają przyszłego nauczyciela w atmosferę szkoły, warsztatu jego przyszłej pracy, przysposabiają do zawodu, formują jego psychikę, wytwarzają klimat pedagogiczny — są zrębem wychowania nauczyciela. Student już od I roku studiów jest przygotowywany do pracy nauczycielskiej, stara się w tym kierunku poszerzać swą wiedzę. Skierowany po ukończeniu studiów do szkoły, idzie tam przejęty optymizmem. Szkoła w ten sposób otrzymuje kadry dobrych nauczycieli, a nie wybrakowanych malkontentów, którzy dlatego tylko poszli do szkoły, że gdzie indziej nie otrzymali zajęcia.

Ilość godzin i ćwiczeń z przedmiotów pedagogicznych nie powinna przekraczać tygodniowo 2 — 3 godzin, a więc nie może być zbyt duża, aby nie przesłaniała sobą przedmiotu specjalizacji — geografii. Pedagogizacja bowiem procesu kształcenia nauczycieli nie polega na dużej ilości godzin wykładów z dziedziny przedmiotów pedagogicznych; istotę rzeczy stanowi tu metodyczny aspekt przy wykładach i ćwiczeniach ze wszystkich przedmiotów geograficznych. Każdy wykładowca powinien zwracać uwagę na potrzeby szkoły. Szczególnie dokładnie potraktuje te działy geografii, które są przedmiotem nauczania w szkole, problematykę naukową geografii przystosuje do potrzeb i programu szkoły. Wykładane wiadomości poda studentowi w taki sposób, że ów będzie w tym metodycznym podejściu widział, przy koniecznym popularyzowaniu wiadomości, wzór do naśladowania w swej przyszłej pracy w szkole⁴⁾. W ten sposób nie tylko wykład metodyki, ale każdy wykład,

⁴⁾ Zagadnienie pedagogizacji szeroko omawiają obowiązujące w wyższych szkołach pedagogicznych programy geografii.

każde ćwiczenie będą metodycznie kształciły przyszłego nauczyciela. Wszyscy wykładowcy zaś, porozumiewając się ze sobą, będą wspólnie rozstrzygać zarówno naukową, jak i metodyczną stronę przygotowania przyszłego nauczyciela.

Wykładowca w szkole kształcącej nauczycieli musi więc znać szkołę, musi rozumieć jej problematykę, musi mieć duże doświadczenie pedagogiczne. Nie każdy uczony, nawet wysokiej klasy, nadaje się na wykładowcę w szkole kształcącej nauczycieli, nie każdy uczony bowiem posiada talent popularyzatorski. Słusznie też w bieżącym roku akademickim Min. Oświaty wydało polecenie, aby wszyscy asystenci WSP, którzy dotąd w szkole średniej czy podstawowej nie pracowali, byli zatrudnieni w niej w ramach swych zajęć asystenckich, choć w jednej klasie, jako nauczyciele-praktykanci.

W metodycznym ujęciu poszczególnych dyscyplin geograficznych ważne będą zwłaszcza ćwiczenia, związane z odnośną dyscypliną⁵⁾. Jest to bowiem najbardziej aktywna forma pracy, otwierająca szerokie możliwości kształcenia samodzielności studenta. Wyrabiając umiejętności i nawyki ćwiczenia podnoszą, jak wykazały nasze doświadczenia w WSP w Krakowie, poziom pedagogicznej praktyki studenta⁶⁾. Szczególnie ważne będą tutaj ćwiczenia o typie seminaryjnym, do których wykonania student przygotowuje się na podstawie literatury naukowej. Tematyka ćwiczeń, o ile będzie zbliżona do problematyki geografii szkolnej, niewątpliwie przyczyni się także do lepszego przygotowania nauczyciela geografii.

Bardzo ważne znaczenie mają również pisemne ćwiczenia studentów. Prace takie, jakby „kursowe“, powinny być wykonywane na każdym roku studiów, a trudności ich stopniowane. Obecnie obowiązujące programy wyższych szkół pedagogicznych przewidują ćwiczenia pisemne na I roku w ramach ćwiczeń ze wstępu do geografii, na II — przy proseminarium z geografii fizycznej, na III — przy proseminarium z geografii gospodarczo-społecznej oraz na IV jako pracę magisterską, referowaną na seminarium specjalistycznym, zależnie od wyboru studenta — z geografii fizycznej, gospodarczej lub regionalnej.

Mówiąc o kształceniu przyszłych nauczycieli geografii, nie można również pominąć naukowych wycieczek geograficznych. Geograf musi chodzić, musi patrzeć i obserwować, musi widzieć, musi być czynny i ruchliwy. Nauczyciel geografii powinien poznać drogą bezpośredniej obserwacji zasadnicze formy terenu, zjawiska hydrograficzne, florystyczne, także ludnościowe, gospodarcze i inne. Na autopsji należy oprócz poznania krain geograficznych Polski w drodze planowo rozłożonych na poszczególne lata studiów i celowo zorganizowanych wycieczek. Takie wycieczki fachowo prowadzone i naukowo objaśnione dają mu pełny obraz poznawanej krainy. Bezpośrednie zetknięcie się z przyrodą pozwoli studentowi zrozumieć dany krajobraz, uchwycić je-

⁵⁾ R. Mochnacki. Z metodyki prowadzenia ćwiczeń z geografii regionalnej na WSP. Rocznik Naukowo-Dydaktyczny WSP, Kraków, Zeszyt 4. Kraków 1955.

⁶⁾ Niektóre ćwiczenia przerobione na zajęciach studenci zastosowali, popularyzując je na swych lekcjach próbnych z dobrymi wynikami.

go genezę, wyobrazić go sobie, a to jest właśnie celem nauki geografii i geograficznego nauczania. Nauczyciel, który na podstawie autopsji poznał daną krainę, inaczej i lepiej poprowadzi lekcję, niż ten, który zna ją tylko z podręcznika. Można się o tym było przekonać na lekcjach próbnych studentów prowadzonych w ramach ćwiczeń z metodyki. Student WSP w Krakowie prowadził lekcję o Górnym Śląsku wkrótce po powrocie z naukowej wycieczki na Śląsk. Jakże ta lekcja inaczej wyglądała, niż lekcja kolegi opracowana na podstawie podręcznika i literatury pomocniczej. Tamten z przejęciem, pewnością i znajomością przedmiotu charakteryzował krajobraz przemysłowy, wygląd kopalni węgla, pracę górnika, produkcję Śląska itp. Uczniowie pilnie śledzili lekcję, wypytywali o szczegóły. Tak więc nauczyciel potrafił z uczniami nawiązać kontakt, znalazł z nimi wspólny język, zainteresował uczniów, zmusił ich do pracy. Efekt jego pracy był niewątpliwy.

W przygotowaniu naukowym i metodycznym nauczyciela bardzo ważną rolę odgrywają również przewidziane obecnie obowiązującym programem wyższych szkół pedagogicznych dwutygodniowe wakacyjne prace polowe⁷⁾. Są one wykonywane po I, II i III r. studiów w czasie wakacji. Obejmują problematykę dotyczącą pomiarów topograficznych, obserwacji meteorologicznych, terenowych badań z zakresu morfologii, hydrografii i geologii, a także zagadnienia z geografii gospodarczo-społecznej. Wydaje mi się, że w szkole kształcącej nauczycieli geografii tego typu zajęć pominąć nie można. Prace polowe budzą bowiem u studentów zainteresowanie przedmiotem studiów, są dobrym przygotowaniem metodycznym do wykonania magisterskich prac terenowych, a znaczenie ich dla kształcenia przyszłych nauczycieli tak ocenia doc. J. Flis, kierownik prac polowych studentów WSP w Krakowie w r. 1954:

.....„Dla przyszłych nauczycieli tego rodzaju zajęcia mają nie tylko to znaczenie, że pozwalają im gruntownie poznać przedmiot ich specjalizacji, ale zaznajamiają ich z pewną metodą nauczania, którą później będą oni mogli zastosować w szkole, oczywiście w nieco innych ramach organizacyjnych. Prace wakacyjne są dla studentów przeżyciem, które poucza o konieczności pogładowego nauczania. Obserwując pracę naszych nauczycieli geografii widzimy nieraz ich niezaradność, kiedy ze swymi uczniami znajdują się w terenie. Dlaczego tak mało urządzają oni lekcji w polu, tak mało wycieczek związanych z tematem nauczania, dlaczego przeobrażają geograficzne wycieczki w majówki lub turystyczne wycieczyny, dlaczego ograniczają się do wycieczek w takie miejsca (miasta, zakłady przemysłowe), gdzie mogą swą młodzież oddać miejscowym przewodnikom, dlaczego tak niewielu nauczycieli geografii potrafi zorganizować terenową pracę geograficznych kół młodzieży, dlaczego tak jałowe są obozy krajoznawcze młodzieży

⁷⁾ J. Flis. Wakacyjne prace polowe w programie studiów geograficznych WSP. Rocznik Naukowo-Dydaktyczny. WSP w Krakowie. Zeszyt 4. Kraków 1955.

S. Wojs. Prace polowe z meteorologii i klimatologii studentów I roku geografii WSP w Krzeszowicach w lipcu 1954. Rocznik Naukowo-Dydaktyczny WSP w Krakowie. Zeszyt 4. Kraków 1955.

M. Dobrowolska. Geograficzno-ekonomiczne badania terenowe. Tamże.

i tak trudno znaleźć na nie nauczyciela-instruktora? Przyczyna, moim zdaniem, leży w tym, że nasi nauczyciele bardzo mało mieli w czasie swych studiów w uczelniach prac terenowych, a ich studia odbywały się w murach uczelni, dosłownie — w murach, a tak rzadko poza nimi. Jeśli w naszych uczelniach potrafimy nauczyć studentów patrzeć w teren, to oni później jako nauczyciele potrafią wprowadzić uczniów w żywy krajobraz ojczyzno-kraju...“⁸⁾

Jednym z ważnych metodycznych sposobów, dzięki którym usuwamy z nauczania werbalizm, jest rozwijanie zainteresowań geograficznych młodzieży przez popularną lekturę geograficzną, podróźniczą, powieść geograficzną itp. Pobudza ona ucznia do samodzielnego rozszerzania horyzontu geograficznego, do samokształcenia, uczy samodzielności myślenia, wyrabia charakter ucznia (opisy wypraw badawczych, polarnych itp.). Docenianie tego środka metodycznego postuluje w kształceniu nauczyciela konieczność poznania przez niego popularnej lektury geograficznej i podróźniczej odnoszącej się zarówno do zagadnień geografii ogólnej, kraju ojczyzno-kraju i innych państw oraz krajów egzotycznych. To poznanie jest tym bardziej konieczne, że brak jest zestawień literatury popularnej. Zakłady naukowe geografii wyższych uczelni zazwyczaj nie troszczą się o nią, zwracając głównie uwagę na literaturę naukową.

W doborze dzieł ze względu na dobro szkoły i młodzieży musi być nauczyciel bardzo ostrożny, dobro szkoły wymaga, aby karmić młodzież jak najlepszą strawą. Z tych względów w wyższych szkołach pedagogicznych przeprowadza się w myśl zaleceń programu analizę literatury popularnej i podróźniczej w ramach ćwiczeń ze wstępu do geografii na roku I, omawia się ją także na proseminariach i ćwiczeniach z geografii regionalnej.

Materiał naukowy geograficzny i różne geograficzno-techniczne zajęcia dają wiele okazji do kształcenia politechnicznego ucznia. Na studiach już zatem przyszły nauczyciel geografii zaznajomić się z tym zagadnieniem i na wykładach oraz ćwiczeniach kameralnych czy terenowych, przy pracach polowych itp. przyswoić sobie metody jego realizacji. Zagadnienie politechnizacji będzie miało dwa aspekty. Jeden to teoretyczne poznanie problemu na wykładach z metodyki geografii oraz różnych innych przedmiotów geograficznych, przez zwrócenie uwagi na związek zjawisk geograficzno-fizycznych z produkcją, przez zapoznanie studenta teoretycznie z mapą i z pomiarami topograficznymi, przez omawianie przy wykładach z geografii gospodarczej procesów technologicznych produkcji w najważniejszych przynajmniej gałęziach przemysłu, w górnictwie i rolnictwie. Drugi aspekt to wykonywanie różnych czynności technicznych, jak pomiary w terenie, kartowanie, posługiwanie się mapą, gromadzenie i oznaczanie skał, minerałów, gleb, preparowanie skamielin, gromadzenie zbiorów różnych użytecznych produktów roślinnych i zwierzęcych, różne pomiary hydrograficzne, prowadzenie obserwacji meteorologicznych itp. Tu należą też bardzo ważne dla kształcenia

⁸⁾ J. Flis. Wakacyjne prace polowe, j. w. str. 27.

nauczycieli geografii ćwiczenia w pracowni pomocy naukowych; zaznają one przyszłego nauczyciela z techniką wykonywania najprostszych pomocy do nauczania geografii.

Mamy jeszcze do rozpatrzenia założenia wychowawcze programów geografii w szkole i w związku z tym pozostające postulaty kształcenia nauczycieli geografii.

Tych zagadnień w organizacji i metodyce kształcenia w zakresie geografii w wyższych uczelniach dotychczas nie doceniono. Rozważano dokładnie naukowe zadania geografii, jej funkcje usługowe w różnych gałęziach gospodarki, dostosowano do tych potrzeb plany nauczania, problematykę badań naukowych, dla tych celów między innymi wprowadzono daleko posuniętą specjalizację w uniwersyteckim studium geograficznym. Zagadnienia wychowawcze geografii zostały na uboczu, zeszyły na plan drugi. W szkole kształcącej nauczycieli pominąć ich jednak nie można, chodzi tu bowiem o sprawę niemałej wagi — o wychowanie nowego człowieka, wszechstronnie rozwiniętego, aktywnego budowniczego socjalizmu. Geografia do realizacji celów wychowawczych wydatnie się przyczynia, wartość bowiem tego przedmiotu dla ogólnokształcącego i ideowo-politycznego wychowania jest bardzo duża i niezaprzeczalna.

Wychowanie realizuje nauczyciel w szkole socjalistycznej przede wszystkim przez nauczanie. Należy więc już w czasie studiów wskazać przyszłym nauczycielom metodykę takiego zorganizowania procesu nauczania, aby umieli wydobyć w sposób przekonywający wartości wychowawcze geografii przez celowo wybraną i właściwie podaną treść geograficzną. Należy zatem zarówno na wykładach metodyki geografii, jak na wykładach oraz ćwiczeniach innych dyscyplin geograficznych, wprowadzać moment zainteresowania przedmiotem, kształtować antydogmatyczne poglądy wobec oceny omawianych zjawisk, domagać się aktywnego i krytycznego, „badawczego“ stosunku do nich oraz własnego umotywowanego ich osądu. Tego rodzaju podejście pozwoli zdobyć studentom prawdziwą wiedzę i nawyki krytycznego do niej podejścia, przekonanie o słuszności naukowego, opartego na materializmie dialektycznym i historycznym światopoglądu, przekona ich o konieczności i słuszności przeobrażeń i przemian politycznych i gospodarczych, jakie zachodzą w naszym kraju. Przy wykładach i ćwiczeniach z geografii regionalnej Polski i świata nie może wykładawca ograniczyć się do suchej, naukowej tylko analizy zjawisk geograficzno-fizycznych i gospodarczo-społecznych. Powinien on doprowadzić studenta do poznania wartości treści geograficznej dla życia i gospodarki człowieka, powinien wpajać uczucie przyjaźni do wszystkich ludzi pracy na całym świecie, podkreślać ideę równouprawnienia narodów, ras itp., powinien jak najszerszej ilustrować wykład przykładami ze środowiska polskiego, nawiązywać do historii i tradycji ojczystej, wskazywać polskich postępowych badaczy-odkrywców, podróżników, naukowców-geografów. W ten sposób wykładawca wskaże studentowi w treści geograficznej elementy wychowujące w szczerym ludowym patriotyzmie i internacjonalizmie i nauczy go, jak należy je realizować poprzez treść geograficzną. Niełatwe to zadanie wymaga ze strony nauczyciela szkoły ogólnokształcącej rzetelnego przygotowania naukowego, umiejętności wyszukiwania i uchwy-

cenia w treści geograficznej jej wartości wychowawczych, posłużenia się odpowiednimi konkretnymi przykładami i odpowiednimi metodami nauczania: obserwacją, doświadczeniem, ćwiczeniem geograficznym, metodą porównawczą, mapą, analizą obrazu lub też zdjęcia fotograficznego albo filmu, zestawieniem danych statystycznych itp. Pracę pamięciową w szerokiej mierze winna w nauczaniu zastąpić praca myśli i pogłębliwość.

Dobrze przygotowany nauczyciel geografii będzie miał także ważne zadanie do spełnienia na terenie środowiska, w którym przyjdzie mu pracować⁹⁾. Zwłaszcza w mniejszych ośrodkach prowincjonalnych ważne będą jego zadania jako popularyzatora geografii, spełniane poprzez wykłady popularne z różnych dziedzin geografii w organizacjach oświatowych, krajoznawczych i in. W tym zakresie przyszły nauczyciel już w czasie studiów powinien otrzymać przygotowanie. Obecnie w wyższych szkołach pedagogicznych zasady popularyzacji poznaje student przy ćwiczeniach związanych ze wstępem do geografii, geografiami fizyczną, geografiami gospodarczą Polski, geografiami krajów kapitalistycznych, krajów demokracji ludowej i ZSRR. One uczą go generalizacji wiadomości geograficznych oraz konkretyzacji tzw. przedstawienia ich przy pomocy różnych sposobów (słowne przedstawienie, ilustracje itp.) w formie żywego obrazu. Zaprawia się student do tej pracy także w ramach pracy studenckiego Koła Geografów. Z fachowej pomocy nauczyciela geografii mogą korzystać także Powiatowe i Miejskie Komisje Planowania, Pow. Rady Narodowe. Z tych względów wprowadzono w WSP w Krakowie na IV roku teoretyczny wykład o planowaniu gospodarczym. Problematykę zaś i metodykę badań terenowych aktualnych, środowiska geograficznego i zagadnień społeczno-gospodarczych poznaje student WSP w czasie wakacyjnych prac polowych oraz na ćwiczeniach terenowych i kameralnych z zakresu geologii, morfologii, hydrografii, klimatologii, geografii gospodarczo-społecznej. Ścisły kontakt w czasie pracy nauczycielskiej z praktyką produkcyjną będzie bardzo dla niego ważny; w nauczaniu ułatwi mu naukową realizację programu i wydobyć wartości wychowawcze geografii. W szczególności przy nauczaniu geografii gospodarczej kraju ojczystego będzie mógł on wskazywać młodzieży te aktualne zagadnienia budownictwa socjalistycznego, które czekają rozwiązania, a w których to pracach przyszli wychowankowie jego wezmą udział.

Tylko taka wyższa uczelnia i tak pomyślane studium potrafią wykształcić i wychować nauczyciela geografii, który zainteresuje ucznia przedmiotem, będzie umiał do niego podejść, nauczy go samodzielnie pracować i myśleć, poznawać splot zązębiających się i współzależnych aktualnych procesów przyrodniczych i społeczno-gospodarczych, śledzić przejawy życia narodu i państwa.

⁹⁾ Zob. M. Dobrowolska. Geograficzno-ekonomiczne badania terenowe, jw., a także K. Dziewoński. Współpraca nauczyciela geografów z instytucjami planowania gospodarczego. Geografia w szkole 1953. Nr 4.